

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 25, 2007.

ЧЕРНОГОРСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК И ИСКУССТВ
ГЛАСНИК ОТДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 25, 2007.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF ARTS, 25, 2007.

UDK 821.163.41.09 Андрић И.

Ненад ВУКОВИЋ

ЕХО ПОЉСКЕ ИСТОРИЈЕ И ПОЉСКЕ ДУХОВНОСТИ У ДЈЕЛУ ИВА АНДРИЋА

Огромна је литература о Андрићу и његову дјелу. Увијек је посебно освјежење бавити се његовим дјелом и свему ономе што је у темељима те дубоке литературе. Свако заустављање на његовим страницама представља одређену свечаност за човјекову душу и за човјеково промишљање о човјеку, посебно о човјеку на овим вјечито бурним просторима. Ускоро ће пола вијека од када је француски *Фигаро* објавио вијест да је југословенски писац Иво Андрић најозбиљнији кандидат за Нобелову награду. Андрић је добио Нобелову награду! Добио је југословенски писац! Добила је Југословенска књижевност! Наш писац...! Наша књижевност...! Прије толико деценија наша књижевност добила је Нобелову награду. Прије толико деценија та књижевност скренула је пажњу/позорност свијета на себе. Данас као да се нико тога не сјећа... Данас као да се нико не сјећа наших заједничких вриједности. Изгледа да нам тек предстоји да те вриједности откривамо као неко чудо које се догађало на овим просторима. Шта је данас наше и шта није наше! ? Такве су наше судбине! Такве су људске судбине! А велика лица не блиједе! Трају да их се човјек „никад неће моћи нагледати”!

Од мојих студентских дана и рада на Јагелонском универзитету у Кракову опсједа ме тема: **Иво Андрић и Пољаци**. Код нас се углавном интересовања ове врсте односе на Андрићеву биографију, на сегмент везан за период његових студија у Кракову. (Овом приликом, пошто је ово само одређени дио мога рада, нећу истицати ко се све, и у којој мјери, од Југословена бавио Андрићем код Пољака, а такође и са пољске стране; само ћу истаћи један податак, а то је да

је угледни слависта професор из Варшаве Јан Вјежбицки још 1965. у Варшави објавио књигу: *Иво Андрић*, али се ни овај не бави пољском духовношћу код Андрића.)

Послије почетка студија у Загребу и Бечу Андрић је у јесен 1913. дошао у Краков и уписао се у IV семестар на основу докумената са универзитета из Беча. Дошао је у Краков бילו и музеј пољске историје, Краков под Вавелом с гробовима пољских краљева (међу њима је и гроб Јана Собјеског, оног под чијим је бичем пукао колан свечевој кобили) и гробовима врха пољске духовности (Мицкјевича, Словацког, Красинског...), дошао је у Краков Виспјанског и Младе Пољске (Пољске модерне). Имао је срећу да слуша велика пољска имена (из области филозофије и књижевности): Игнација Хжановског и Станислава Виндакјевича (из филозофије и романтизма), као и Тадеуша Грабовског (о самом Виспјанском).

Шта је донио из родне Босне, из Беча и на шта је наишао у словенском Кракову, треба почети тражити у његовим првим записима – писмима из Кракова (*На Вавелу* и *Скалки*), објављеним у Хрватском покрету 1914, нр. 106. На гробовима краљева и пјесника пољских (словенских) будући хроничар Босне мислио је на своју земљу: „*Идући у град мислећи о једном младом пјеснику – мом некадашњем пријатељу -... који је понављао: ми немамо ништа, нама такође ништа и не треба.*” Гледајући у камен и смрт, злато и пролазност, на масивне краљевске гробове, „*на живу славу мртвог краљевства* (Пољска је била тада издијељена и поробљена), *осјећа се присуство неразумљиве величине, убоги смо: ја и сви моји, губим сам себе у очима, постајемо ниједи и мали пред љепотом и величином онога што је било*”. Ту је осјетио традицију, као да је његова, јер он нема своју традицију историјску, „*нашу традицију су формирали окупатори – Турци, Аустријанци, Мађари... вијековима смо били дивља периферија Европе*”. И из тога се трзао наглашавајући да је важно то шта чинимо данас и шта ћемо чинити у будућности. Краков, Вавел и Виспјански откривали су му нове перспективе. У свему томе треба тражити искре његова односа према прошлости (оно што потврђује и његово касније дјело). Осјећа да се историјска традиција не може одбацити. Осјећа да она формира нашу судбину, од ње смо зависни. Ипак се не може рећи: „*Немамо историју*”. А у Кракову је она присутна на сваком мјесту, „*а и глува тишина историје Босне не означава потпуну празнину:*” Кроз њу се треба пробити, открити њен смисао – може се закључити да се Андрић тога задатка поду-

Rok szk. 1913/4 **RODOWÓD.** Półrocz: **IV.**

Nazwisko i Imię ucznia: **Jwo Andrie** Jest uczniem awaryjnym czy **nie** Oznaczenie Wydziału: **filozoficzny**

Miejsce urodzenia: **Trawnik** Wiek: **1892** kat. Religia: **kat.** Narodowość: **hrwal** Poddaństwo: **Bośnia** Mieszkanie w Krakowie: ul.: **Bonerowski** L. domu: **12. II**

Imię, z przodu i miejscem zamieszkania: **Jwan Matkoosin** **Wiedeń**

oświadczenie się do służby wojskowej

Zakład naukowy, w którym uczeń strawił ostatnie półroczce

Pobiera stypendyjn z fundacyi: _____

rocznie k. _____ h. _____ udzielane przez _____

dekretem z dnia _____ L. _____

Na jakiej zasadzie uczeń żąda imatrykulacyi (inskrpcyi) wpisano: **Swia de ctwo odepicia univ. Wiednia**

Zwrócono				Pobrano			
tytuł ten taksy	imatrulacyjnej (wpisowego)	K.	art.	tytuł ten taksy	imatrulacyjnej (wpisowego)	K.	art.
	laboratoryjnej	K.	art.		laboratoryjnej	K.	art.
	czesnego: K.	h.	art.		czesnego: K.	h.	art.
	K.	h.	art.		K.	h.	art.
	K.	h.	art.		K.	h.	art.
	K.	h.	art.		K.	h.	art.

Wykaz ucztyow, na które uczeń uczęszczać zamierza.

Przedmiot wykładu:	Ilość godzin tygodniowych	Nazwisko wykładającego	Podpis ucznia
Logika i filozofia Empiryczna	2	Dr Pawlicki	Jwo Andrie
Filozofia sztuki	2	Dr Sobeski	
Dokonanie charakterystyki romantyzmu	3	Umarowski	
Stanisław Wyspiański	2	Dr Grabowski	
Gramatyka starośłowiańska	2	D^r Łos	
Samarytanizm słowiański	2	D^r Łos	
Romanizm - filozofia wieny XIX	2	Dr Diechow	
Zabytki Krakowa	1	Dr Bzperowski	
Budownictwo	1	Dr Gwosdzki	

Андрићев семестрални лист, IV сем, ш. г. 1913/4 на Јагелонском универзитету.

хватио неколико година послије студија у Кракову и као да је „*продужио краковска размисљања*”. Пољска модерна и Виспјански, пољског романтизма патриотизам, друштвени и национални радикализам Младе Босне све то истовремено звучи у његовом чланку о Првом и Трећем мају (дану пољске уставности). У томе се наслућује манифест будућег Андрића, испитивача „*леденог проклества генерације*” и „*терета заплетених рачуна*” у човјековој судбини.

Нерадо копам по Андрићевим писмима, он сам ме упозорава (и оптерећује), упозоравају његове ријечи: „*Писма би требало да умру са људима који су их писали и још пре њих*” (И. Андрић, *Свеске*, Београд, 1981, стр. 58). Писма су наглашено приватна ствар, и сам је истицао: „*Ја, лично нећу никада допустити објављивање или коментарисање оног што нисам већ објавио у штампи*”. Придржавам се Андрићева упозорења и углавном наглашавам (и цитирам) оно што је за његова живота објављивано.

Његова сјета и словенска меланхолија (уз нарушено здравље) појачана је у Кракову као и његовом послијекраковском судбином. То се да видјети и у ријечима Милоша Црњанског (послије изласка *Ех Понта* – 1919.): „*Пишући у патњи и стидећи се суза, Андрић доноси у лирику нашу жицу славенске душе. У овим записима што су песме, у овим песмама што су записи чини ми се да почиње нова историја наше душе.*” Посебно је питање постављено у ријечима „*да с Андрићем почиње нова историја наше душе*”!

У Кракову је Андрић мислио да ће ту заспокојити младалачку знатижељу. Али, рат, рат који (како и сам каже) брутално прекида све снове и љубави, прекинуо је и снове младог Андрића. Вијест да је избио рад (И свјетски) затекла га је у позоришту. I, послије прекида представе, право је отишао на станицу (није свратио ни у стан на улици Бонеровска 12 да се поздрави) и упутио се у родну Босну. Отишао је у Босну, отишао је у затвор. Судбина га послије рата није вратила у Краков да настави студије. Живот га је понио у другим правцима.

Његов однос према пољском народу, према његовој култури, језику и књижевности, према славном Универзитету најбоље се види и најдубље доживи у његовим ријечима изговореним у разговору (28. новембра 1961. у Београду) са професором Јагелонског универзитета Вилимом Франчићем (првим преводиоцем његове поезије на пољски језик): „*Између хиљаде депеша које су ми дошле као честитке поводом добијања Нобелове награде за књижевност дубо-*

ко гануће у мени је изазвала депеша ректора и Сената Јагелонског универзитета. Сјећају се, дакле! И гласови моје прошлости, оне поносне и узвишене, из дана младости наврели су као топли талас далеко наметљивије него обично. Планте! ... (Круг зеленила око најстаријег Кракова. Н. В.) И поново сам осјетио онај мирис краковских вртова из мојих прољећних шетњи 1914. године; у сваком моменту могу да изазовем онај изузетни мирис (...) Краков је оставио на мене најдубљи, неизбрисив утисак... ”

Прошло је педесет година између два Андрићева боравка у Кракову. Управо вратио се у Краков, у своју младост, тек 1964. године, у мају; дошао је на свечаност поводом шест вијекова Јагелонског универзитета, дошао је да му уруче диплому почасног доктора. У промотивној бесједи академик Витолд Ташици захвалио се писцу, нобеловцу, што није заборавио Пољску, студије у Кракову, утицај пољске културе; што се као дипломата у Берлину заложии преко страних дипломата да се заточени пољски професори у њемачком логору Сацхсенхаусен ослободе, професори његове *Алмае Матрис Јагиелоницае*. Андрић се заложии и изложио великој опасности. Ташицки је наглашено истакао и универзалност Андрићева дјела, наглашавајући да он у дјелима тематски везаним за родну Босну продубљује свијест о судбини и невољи човјека који се свија под теретом гријеха (исконског гријеха) који је некад неко од његовог рода починио, човјека несигурног у својој судбини и пуног страха пред непознатим животом. Човјек, свеједно, Истока или Запада предмет је Андрићевих испитивања, психолошких анализа, филозофских закључака – закључује Ташицки. Он наглашава и то да је Андрић израстао и из сјемена великих пољских романтичара о којима је прије педесет година слушао на универзитетским предавањима. „*Отуд се у Вашем дубоком хуманизму налазе и пољски елементи, ту се налази и извор показивања сталног интересовања нашом књижевношћу и провјерено пријатељство према нашем народу. Најбоље сте то, Господине, показали, показали као људски израз, у најтежим за нас моментима у времену хитлеровске најезде, журећи с помоћу краковским научним радницима заточеним у њемачком концентрационом логору и настојећи да им олакшате тешку судбину.*” (Ташицки)

Протоколом није било предвиђено да се Андрић на самој свечаности захваљује. (Министарство спољних послова Пољске, на молбу пољске амбасаде из Београда, у програму Андрићевог боравка

Jub/0/G/884/64

A III 1964

Monsieur le Professeur,

A l'occasion du sixième centenaire de l'Université Jagellonne, il a été décidé de conférer le plus haut grade dont dispose notre Ecole, celui de docteur honoris causa, aux savants qui se sont rendus célèbres par leur activité scientifique et qui ont toujours témoigné leur amitié pour l'Université Jagellonne.

Je suis heureux de vous faire savoir que le Sénat de l'Université Jagellonne a décidé en séance solennelle, faisant suite à la motion de la Faculté de Philologie, de vous conférer le grade de docteur honoris causa.

Monsieur Witold Taszycki, professeur à la Faculté de Philologie, est votre promoteur.

J'ai l'honneur de vous demander de bien vouloir accepter cette dignité et de venir à Cracovie, où, le 9 mai 1964, aura lieu la cérémonie de promotion, dans le cadre des festivités du Jubilé.

Veuillez agréer, Monsieur le Professeur, l'assurance de mes sentiments les plus distingués.

Kazimierz Lepszy
Recteur

Monsieur Ivo ANDRIĆ

B e l g r a d

у Кракову обратило се Комитету за организацију Јубилеја Јагелонског универзитета: „*По наданиу му тутуџу др. х. ц. Андрић прагне вуглосић крѳткие прземѳвиение по полску, на туле језук полски бовиеш памиеѳта, о стосункаѳх полско-југослѳвѳиѳнскиѳх в ујѳциу хисторуѳцзрум. /.../*” („Послије уручивања му титуле др. х. ц. Андрић жели да се обрати кратким говором на пољском језику, у том степену пољски памти, о односима пољско-југословенским с историјског аспекта. /.../” (Предео Н. В.) Али, „*W odpowiedzi na pismo z dnia 18 kwietnia br. Nr. DWKN – Og – 55 – 2 – 64, komunikujemy uprzejmie, że przemówienie Ivo ANDRICA na uroczystości nadania doktorów honoris causa z okazji 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego, jest niestety niewykonalne ze względu na ograniczony czas i na bardzo obszerny program uroczystości, na który między innymi składa się 30 przemówień promotorów i 3 przemówienia doktorów honoris causa. /.../*” („У одговору на допис од дана 18. априла бр. Нр ДВКН-Ог-55 – 2 – 64, љубазно обавјештавамо да је говор Ива Андрића на свечаности додјеле доктора хонорис цауса поводом 600-те годишњице Јагелонског универзитета, нажалост, неизводљив с обзиром на ограничено вријеме и на врло широк програм свечаности, гдје ће бити између осталог 30 излагања промотора и 3 излагања доктора хонорис цауса. /.../” (Предео Н. В.) – стоји у одговору предсједника Комитета профектора Климасшевског (Klimaszewski).

Андрић је сутрадан, послије добијања почасног доктората, обраћајући се на пољском језику професорима и студентима филологије, прочитао оно што је био припремио ако би био позван да говори на самој свечаности (Мој превод те бесједе – онога што је изговорио, што сам сѳм чуо, и што је објавила пољска штампа – пошто тада Андрић није имао текст на српскохрватском језику, објавио је сарајевски *Одјек*.) „*Не без узбуђења и с осјећањем велике захвалности стоји пред вама бивши студент овог универзитета. Слушајући рѳјечи које су овдје мени упућене и мислећи на почаст која ми је пала у дио, још више видим да сам ваш велики дужник и да ћу то остати заувѳјек. Скоро на почетку једног људског живота стигао сам за вријеме студентских лутања до овог старог, а истовремено живог града, и уписао се на универзитет који је – како ми се тада чинило – требало да постане школа моје младости. Слично као и други небројени југословенски студенти који су овдје долазили, наишао сам на добро гостопримство и разумијевање, не само од стране мојих пријатеља и познаника, него такође и од стране професора и свих*

Beograd, le 17 mars 1964.
Proleterskih brigada 2a

27.3.64.
J. Andrić

Monsieur le Recteur,

Je viens de recevoir votre lettre du 9 mars 1964 par laquelle vous avez bien voulu m'informer que le Senat de l'Université Jagellonne a daigné de me conférer le grade de docteur honoris causa.

Profondément ému, j'accepte cette haute distinction avec immense gratitude, tout en me demandant si la générosité de la décision ne dépasse pas mes mérites.

Malgré l'état précaire de ma santé, je ferai tout mon possible pour venir à Cracovie et assister à la cérémonie de promotion au mois de mai prochain. Quant à la date et les modalités de voyage, je me mettrai en rapport avec le Comité de Jubilee à Cracovie.

Estimant à sa juste valeur le grand honneur que la décision d'une Institution hautement vénérée représente, je vous prie, Monsieur le Recteur, de vouloir bien exprimer au Senat de l'Université tous mes remerciements, et d'agréer l'assurance de mes sentiments bien dévoués.

J. Andrić

/Ivo Andrić/

људи са којима сам се сусретао. Управо на нама, југословенским студентима XX вијека, потврђивала се истина онога о чему је још у XVI вијеку писао један од мојих земљака, који је на основу својих утисака писао о Пољацима: да Југословене који долазе у Краков примају топло и пријатељски. /.../ Штампана и говорна пољска ријеч увијек је чувала нада мном своју моћ, разбуктавала моја интересовања, побуђивала моју осјећајност. У току дугог живота много сам видио, понешто научио и пуно заборавио, али своју младалачку пробу студија на Јагелонском универзитету и свој кратки контакт с пољским народом и пољском културом сачувао сам као доживљај младости који у човјеку оставља трајан траг, и носио сам га у себи као нејасан али сталан дуг у односу према тој култури и том народу. И увијек сам волио тај дуг онако како се воле маштања младости која се нису реализовала, али која остају и живе и даље у нама као нека невидљива снага. Ја сам у потпуности добро осјећам и знам шта и колико дугујем том контакту с језиком и културом Пољске.” /.../ (С пољског превео Н. В.) Овдје наводим само неке сегменте из те бесједе, сегменте који говоре о Андрићевом односу према Пољској и њеној култури. А и раније је сам изговорио да нико од критичара не запажа, нити претпоставља у његовим стварима оно неухватљиво зрачење поезије пољског романтизма. Често му је рука кретала ка књигама пјесама Мицкјевича и Красињског (имао их је на приручној полици у својој библиотеци), и за успокојење довољно му је било да прочита само неколико редова.

Свако сјећање на Андрића у Кракову враћа ме у тадашњу доживљеност. Изгледао је тада као привидно одсутан, као да је у неком другом свијету, и из тог свијета ствара контакт са нама (можда и зато што је на свијет „болно доживљавани” гледао као на ребус и у њему откривао скривени смисао), изгледао је нестварно (готово божански) изговарајући ријечи искренности, ријечи узбуђења и осјећања велике захвалности Пољацима и њиховој ријечи која је свој звук у њему чувала. Изгледао је тада као да носи у себи сав немир свијета. Самим тим и његове родне Босне, Босне коју никад није замишљао срећном земљом. А не једном је говорио да су давно Аустријанци рекли: „Босна је земља – нећу, немам, нисам и не могу!” Али, без ње (Босне) није могао! Без ње није могао да буде Андрић!

Nenad VUKOVIĆ

ECHO OF POLISH HISTORY AND POLISH SPIRITUALITY IN THE WORK OF
IVO ANDRIĆ

Summary

Andric lived and studied at Jagelon University in Krakow for a relatively short time. Still, great Polish culture undoubtedly left a lasting imprint on his mind and his work alike.